

15. The Jefferson Bible [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.geocities.com/jeffersonbible1/>
16. U. S. Statutes at Large, I, 557 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.constitution.org/uslaw/sal/001_statutes_at_large.pdf
17. U. S. Statutes at Large, I, 596 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.constitution.org/uslaw/sal/001_statutes_at_large.pdf
18. Wilson, W. A History of the American People in Five Volumes. — Vol. III: the Founding of the Government [Text] /Woodrow Wilson. — New York : Harper and Brothers, 1902. — 456 p.

ФИЛОСОФСКО-ПРАВОВЫЕ ВЗГЛЯДЫ ТОМАСА ДЖЕФФЕРСОНА

Титов В. Д.

Рассмотрены ключевые идеи основоположника американской философии права Т. Джефферсона — его интерпретация прав человека, гражданских свобод и их революционной защиты, принципов самоуправления и деятельности демократического правительств.

***Ключевые слова:** Декларация Независимости США, Конституция США, Билль о правах, Томас Джефферсон, Джон Адамс, права человека.*

THOMAS JEFFERSON'S VIEWS ON THE PHILOSOPHY OF LAW

Titov V. D.

The author discussed interpretation of human rights, civic liberties, revolution, democracy, honest government and self-government in Thomas Jefferson's legacy.

***Key words:** Declaration of Independence of the USA, Constitution of the USA, Bill of Rights, Thomas Jefferson, John Adams, human rights*

УДК 1:316.4

Є. М. Мануйлов, доктор філософії, професор

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИ СТУДЕНТА В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ВНЗ

Здійснено соціально-філософський аналіз процесу формування соціальної активності студентської молоді. Розглянуто критерії та рівні соціальної активності особи студента в процесі навчання у ВНЗ. Запропоновано основні напрями навчально-виховної діяльності з формування соціальної активності студента.

***Ключові слова:** соціальна орієнтація, соціальна активність, формування соціальної активності, критерії соціальної активності, рівні соціальної активності.*

Актуальність проблеми. В сучасній Україні проблема формування соціальної активності особистості стала актуальною, оскільки творча самореалізація особистості неможлива без її соціальної активності у важливих сферах життєдіяльності. Тим більше є актуальною тема формування соціальної активності молоді, особливо в процесі її навчання у ВНЗ, де вона одержує фахову підготовку до практичної діяльності. У Законі України «Про освіту» констатується: метою сучасної освіти є всебічний розвиток людини як особистості і найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору і соціальної відповідальності.

Аналіз досліджень і публікацій показує, що формування соціальної активності студентської молоді належить до тих проблем, які мають міждисциплінарний зміст. Окремі аспекти цієї проблеми наявні в сучасних зарубіжних та вітчизняних психолого-педагогічних і соціологічних дослідженнях К. Абульханової-Славської, В. Андрущенко, І. Бега, Є. Головахи, В. Киричука, О. Киричука, О. Коберника, І. Кона, О. Кронника, В. Лісовського, В. Радчла, Ю. Резника, В. Ямпіцького та ін. Соціально-філософський аналіз деяких положень процесу формування соціальної активності особи студента у процесі навчання у ВНЗ ми знаходимо в роботах В. Ананіщева, Є. Астахової, Л. Дзіндри, М. Зотова, О. Кривоконя, Є. Мануйлова, П. Плотникова, О. Прудникової, Ю. Пятіна, М. Руткевича, Л. Рубана, О. Тарасова, Т. Хілька, О. Якуби та ін. Однак комплексне дослідження процесу формування соціальної активності студентської молоді ще не набуло достатнього обґрунтування. У контексті цього *метою статті* є аналіз процесу формування соціальної активності студентської молоді на етапі її навчання у ВНЗ.

Соціальна активність особистості являє собою її здатність до соціальної взаємодії. Вона відповідає суспільній природі людини.

Щодо питання сутності соціальної активності особистості останнім часом намітилися в основному три підходи.

1. Соціальну активність розглядають як визначальну якість особистості (В. Мардкович).

2. Соціальну активність розглядають як вільну діяльність особистості, не нав'язану ззовні, а внутрішньо необхідну для людини (В. Беленький, Є. Комаров, Т. Кряжев).

3. Обґрунтовується точка зору, згідно з якою соціальна активність — це цілий комплекс якостей, властивостей людини, що припускають соціально значущу діяльність, відповідну потребам і цілям суб'єкта (Л. Божович, І. Кон, Т. Коннікова, О. Мальковська, К. Платонов та ін.).

Найбільш прийнятною, на наш погляд, є положення, за яким соціальна активність розглядається як комплекс якостей особистості, що виражають її спрямованість і здійснюються в соціально значущій діяльності (С. Шорохова,

Л. Дзіндра). Крім того, ми вважаємо, що при визначенні соціальної активності різних груп населення слід урахувати, з одного боку, особливості носія цієї активності, а з другого — конкретно-історичний характер її вияву. Звідси під соціальною активністю особистості студента слід розуміти такий комплекс якостей, властивостей молодого людини, які базуються на її потребах та інтересах і виявляються у навчальній, науковій та суспільно-політичній діяльності, справляють позитивний вплив на навколишнє середовище й саму людину [1, с. 37].

Структурна модель дослідження соціальної активності студентської молоді в найзагальнішому плані виглядає, на нашу думку, таким чином.

1. Вивчення когнітивного (пізнавального) елемента. Він характеризується даними про суспільно-політичні знання, їх обсяг, системність та стійкість. Когнітивний елемент тісно пов'язаний зі свідомістю особистості.

Соціально-політичні знання студенти одержують перш за все у процесі цілеспрямованої навчально-виховної роботи. Особлива роль в одержанні студентами систематизованих суспільно-політичних знань належить суспільно-гуманітарним дисциплінам, які вони вивчають на різних курсах навчання.

Отже, особа студента повинна знати, вміти і бажати здійснювати соціально значущу діяльність, тому й підготовка до неї є єдиним процесом формування знань, вмінь і бажань у кожного студента.

2. Вивчення елемента переконань у необхідності діяти на благо суспільства, інших людей і самого себе. Соціальні переконання особистості є тим духовним реактором, який генерує її соціальну активність, спрямованість мотивів, почуттів і дій, породжує непохитну впевненість у правильності своєї життєвої позиції.

Отже, формування стійких соціальних переконань студентів є обов'язковим елементом формування у них соціальної активності.

3. Вивчення аксіологічного (ціннісного) елемента соціальної активності студентської молоді. Він показує ставлення студента до самого себе як до соціально активного суб'єкта, а також ставлення до своєї соціально значущої діяльності та діяльності інших людей як до соціальної цінності. З аксіологічним, ціннісним елементом пов'язаний стан активності самосвідомості, що зумовлює творчість суб'єкта, спрямовану на його саморозвиток.

Дослідження показують, що в числі перших за їх важливістю для студентів життєвих цінностей знаходяться: цікава робота, кар'єрний ріст, прагнення приносити користь суспільству та ін. [6, с. 88].

Активність особистості здійснюється перш за все розвиненим почуттям відповідальності перед колективом і суспільством у цілому.

4. Вивчення чуттєво-вольового і емоційно-чуттєвого елементів соціальної активності студентської молоді. Воля як свідоме і цілеспрямоване регулювання людиною своєї діяльності характеризує здібність студента володіти собою,

управляти своєю поведінкою. Сила волі як усвідомлене прагнення та спонукання до дій залежить від багатьох чинників, важливим з яких є глибока переконливість особистості.

Отже, чуттєво-вольовий і емоційно-чуттєвий елементи соціальної активності студентів тісно поєднані із соціальними знаннями та соціальними переконаннями, забезпечуючи цілісне формування особи студента.

5. Вивчення мотиваційного елемента соціальної активності студентської молоді, що характеризує перш за все спрямованість соціальної активності. Аналіз мотивів студентів дає змогу виявити сформованість переконань у необхідності соціально значущих дій.

Дослідження автора свідчать про те, що в основі соціально-політичної активності студентської молоді лежать соціально-політичні та інструментальні мотиви. Під інструментальними мотивами розуміється ставлення до суспільно-політичної діяльності тільки як до функціональної, а не соціально-моральної цінності [6, с. 88—89].

Отже, у процесі планування виховної роботи треба прагнути до вироблення таких мотивів, які б допомагали не тільки охопити більшу частину студентів громадською діяльністю, а й (що є не менш важливим) ефективно формувати у них соціально ціннісні мотиви діяльності.

6. Вивчення поведінкового елемента соціальної активності студентської молоді. Ефективні високоморальні дії, вчинки є об'єктивним показником не тільки активності моральної свідомості, її раціональної і емоціональної сторін, а й моральної активності як явища соціальної діяльності в сучасних умовах. Формами практичного вияву соціальної активності студентів є здійснення конкретних дій, вчинків та їх суспільно значущий результат.

Запропонована структурна модель вивчення соціальної активності студентської молоді, безумовно, далека від досконалості і завершеності, але в той же час вона може слугувати основою для вивчення рівня та критеріїв сформованості соціальної активності як окремих студентів, так і навчальної групи, курсів. Така модель дає можливість цілеспрямовано впливати у процесі навчання та виховання на той чи інший структурний елемент і в цілому на формування соціальної активності студентської молоді.

Зупинимося докладніше на рівнях соціальної активності студентської молоді.

При визначенні рівня соціальної активності студентів закономірно виникає питання про її критерії. Серед дослідників цієї проблеми немає єдиної точки зору. Одні автори вважають, що про соціальну активність особистості треба судити за результатами її діяльності і поведінки (В. Горюнов). Інші стверджують, що основою соціальної активності є зміст дії, спрямованість і результати (Л. Теркія). Нарешті, треті вважають, що важливим критерієм соціальної активності особистості є її відповідальність (С. Вишневський).

Ближчими до істини, на наш погляд, є ті автори, які вважають, що критерій соціальної активності особистості має бути комплексним, оскільки соціальна активність, як уже відмічалось, — це комплекс якостей, властивостей людини, виявлених у різних сферах діяльності (Л. Сохань, Ю. Пятін, Є. Мануйлов та ін.). Стосовно студентської молоді комплексний критерій повинен ураховувати характер участі студентів у різних видах діяльності, тобто навчальній, науково-дослідницькій, художній, творчій, суспільно-політичній тощо.

З'ясування характеру зв'язку між показниками комплексного критерію, що відбиває соціальну активність студентів, дозволяє виділити такі рівні соціальної активності студентів [1, с. 39—41].

Перший (початковий) рівень соціальної активності студентів характеризується:

- 1) старанністю у виконанні навчальних завдань, але, як правило, у межах академічної програми і не більше;
- 2) ретельністю, намаганням точно, бездоганно виконувати вимоги керівництва факультету, ВНЗ, при цьому не особливо замислюватися над їх змістом і значенням;
- 3) добросовісністю у виконанні всіх громадських доручень.

Цей рівень активності досягається у більшості студентів до кінця першого — початку другого року навчання. Про це свідчать результати анкетувань студентів викладачами кафедри філософії Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

На запитання: «Чи відпрацьовували Ви додаткову літературу, готуючись до семінарського заняття? Якщо відпрацьовували, то яку?» 75 % студентів відповіли негативно, а 25 % назвали ті джерела, які були їм рекомендовані викладачем.

На запитання: «Що Вам дало вивчення розділу філософії “Історія розвитку філософської думки: загальна характеристика?”» абсолютна більшість студентів написали: «багато», «це цікава наука», «це корисна наука» тощо. Визначити ж значення історії філософії для формування світогляду, уявлення розвитку світової філософської думки для становлення їх як фахівців права змогли лише окремі студенти — приблизно 5 %.

Другий (звичайний) рівень соціальної активності студентів характеризується:

- 1) незадоволенням академічною програмою, появою прагнення вийти за її межі, поширити свій кругозір, відпрацювати додаткову літературу, додаткові джерела, брати участь у студентських наукових гуртках (СНГ);
- 2) початком усвідомленого, критичного ставлення до вимог навчального плану, розпоряджень факультету та ректорату, намаганням зробити свій внесок у їх виконання, зачатками ініціативи;

- 3) вибірковістю в суспільно-політичній роботі: студент ніби спеціалізується у певній галузі (суспільно-політичній, науково-дослідницькій, спортивно-масовій, мистецькій тощо) і з небажанням виконує доручення, які не стосуються його інтересів.

Цей рівень досягається у студентів до кінця третього — початку п'ятого років навчання.

На підтвердження цього можна навести такі дані, які вказують на участь студентів 3—4 курсів у різних формах громадсько-політичної діяльності:

- а) виконання постійних доручень (староста групи, курсу, студентське самоврядування, спорт та ін.) — 38 %;
- б) виконання інших постійних доручень від факультету, ректорату — 32 %;
- в) виконання доручень, пов'язаних з тією галуззю, яку студент обрав, — близько 80 %.

Дослідження показує також, що кількість учасників СНГ із соціально-гуманітарних дисциплін від курсу до курсу збільшується.

Третій (вищий) рівень соціальної активності студентів характеризується:

- 1) наполегливою самостійною творчою роботою щодо здобуття, розширення та поглиблення знань і вироблення вмій та навичок з усіх навчальних дисциплін, активною участю в роботі СНГ;
- 2) високою свідомою дисципліною, розумною ініціативою у виконанні всіх форм навчальної, наукової роботи;
- 3) активною участю у громадсько-політичній роботі з обраного напрямку.

Цей рівень соціальної активності студентів досягається наприкінці навчання і знаходить життєве втілення в їх великих і малих справах, намаганні бути гідними обраній професії.

Відгуки на випускників ВНЗ свідчать про те, що 90 % молодих фахівців одразу активно включаються в суспільно-політичну роботу, успішно опановують покладені на них обов'язки, виявляють творчу ініціативу і наполегливість.

Все це дозволяє зробити висновок про те, що в процесі навчання у ВНЗ у більшості студентів наприкінці навчання формується достатньо високий рівень соціальної активності¹. Разом з тим, аби досягти цього високого рівня соціальної активності студентської молоді, треба, щоб процес формування соціальної активності при навчанні у ВНЗ відбувався під впливом двох взаємозалежних об'єктивних і суб'єктивних умов, чинників, створених демократичним суспільством для розкриття творчих можливостей особистості.

¹ Наведені соціологічні опитування були зроблені в межах НДР «Філософські та культурологічні проблеми духовного життя суспільства та розвитку особистості», яку здійснює кафедра філософії Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

Під об'єктивними чинниками формування соціальної активності студентської молоді ми розуміємо такі обставини внутрішнього життя ВНЗ, під впливом якого соціально-економічні, науково-технічні та духовні умови, в яких перебуває студент, реалізуються у внутрішні детермінанти його поведінки та діяльності. По-перше, це вимоги суспільства до вищої школи з підготовки висококваліфікованих, всебічно розвинених фахівців; по-друге, це стан навчально-педагогічного, науково-дослідницького та духовного потенціалів ВНЗ і його вплив на формування особи студента.

Об'єктивні чинники завжди взаємодіють із суб'єктивними, під якими ми розуміємо усвідомлену, цілеспрямовану громадську та соціально-політичну діяльність студентства як соціального шару в цілому, так і окремої особистості, а також здатність до активної діяльності, їх волю, моральний дух, організованість і переконання. Отже, це перш за все ступінь підготовленості студентів до сприйняття та засвоєння суспільно значущих моральних норм і ціннісних орієнтацій, прийнятих у суспільстві.

Якщо говорити про напрями формування соціальної активності особи студента в процесі навчання у ВНЗ, то основними з них можуть бути такі.

1. Постійне вдосконалення навчально-виховного процесу у ВНЗ з підготовки висококваліфікованих, всебічно розвинених фахівців з вищою освітою та духовно багаті особистості. Саме тут перш за все відбувається постійний вплив на всі компоненти духовного світу студентської молоді, їх волю, характер, емоції, мотиви, мислення. У цьому процесі цілеспрямовано розвивається їх світогляд, формується переконання, тобто все те, що сприяє становленню особистості та її соціальної активності.

2. Одним із напрямів формування соціальної активності студентської молоді є гуманізація та гуманітаризація вищої освіти, яка покликана формувати у майбутніх фахівців гуманітарну культуру та планетарне мислення, виховувати відповідне ставлення до навколишнього світу, суспільства та людини, сприяти подоланню технократизму у вирішенні сучасних питань.

Стосовно вищої школи процес гуманізації освіти виявляється у створенні духовно-психологічних, матеріально-речових та організаційних умов для навчання і всебічного розвитку особи майбутнього фахівця. Гуманітарні мотиви повинні звучати в усіх курсах, що викладаються студентам, — від гуманітарних та соціально-економічних дисциплін до спеціальних, в усіх ланках навчання та виховання. Гуманітаризація у свою чергу передбачає передусім залучення тих, хто навчається, до досягнень світової та вітчизняної культури, знань про людину та її сутнісні потреби й інтереси. Досягається це перш за все введенням у навчальний процес спеціальних соціально-гуманітарних дисциплін культурологічного та загальноосвітнього циклів, крім традиційно існуючих.

3. ВНЗ повинні також забезпечити формування політичної культури сучасної молоді, її реальної участі у формуванні політики і державному управлінні. Як слушно відмічає Л. Дзіндра, цей процес цивілізованої соціалізації молодого громадянина сприяє вихованню високої політичної свідомості і культури, здатності до саморозвитку і самореалізації, робить його активною людиною, спрямовуючи практичні дії в потрібне країні речисше.

Опитування свідчать про те, що серед студентів, які тільки починають вивчати курс політології, інтерес до політичних процесів в Україні і світі виявляють 60 %. Пізніше, під впливом її вивчення і одержання знань, доля зацікавлених політикою збільшується до 80—85 %, але реально брати участь у політичному житті планують приблизно 40 % опитаних. При цьому у них є готовність застосовувати одержані знання на практиці [10, с. 120, 122].

4. ВНЗ з метою формування соціальної активності студентської молоді повинні забезпечити опанування студентами гуманітарних цінностей світової і вітчизняної культури, розвиток, моральних, художніх, психологічних, естетичних якостей. Практика показує, що широкий світогляд, багатий внутрішній світ підвищують соціальну активність особистості.

5. Важливим напрямом формування соціальної активності студентської молоді є те, що вища освіта повинна забезпечити опанування студентами методів і методик соціального аналізу соціальних процесів у різних сферах життєдіяльності суспільства.

6. Одним із важливих напрямів формування соціальної активності студентської молоді у ВНЗ є втілення у викладання гуманітарних та соціально-економічних дисциплін до 20—25 % від загального обсягу навчального часу, забезпечення їх професійної спрямованості на соціалізацію особистості.

7. Важливим напрямом формування соціальної активності студентів є залучення їх до суспільно-політичної діяльності як постійні та тимчасові доручення. Такі доручення вони можуть одержувати від ректорату, факультету, навчальної групи і завдяки ним виробляють навички та вміння соціально-політичної роботи.

Такими є, на наш погляд, основні напрями формування соціальної активності студентської молоді в процесі її навчання у ВНЗ.

Слід зазначити, що в реалізації цих підходів у системі освіти України існують декілька проблем, як загальних для системи вищої освіти, так і спеціальних, обумовлених особливостями підготовки фахівців у різних ВНЗ.

Висновки. Формування соціальної активності особи студента є відповідальною та складною справою і одним із вирішальних завдань вищої школи. Особлива роль у цьому процесі відводиться гуманітарним та соціально-економічним дисциплінам, які при правильній організації можуть справити вирішальний вплив на формування особи майбутнього фахівця, його соціалізацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко, В. Культура. Ідеологія. Особистість. Методолого-світоглядний аналіз [Текст] / В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Михальченко. — К. : Знання України, 2002. — 578 с.
2. Жук, С. Мотиви громадянської діяльності молоді [Текст] / С. Жук // Соціальна психологія. — 2008. — № 1. — С. 76—83.
3. Кривоконь, О. Г. Факторы социального формирования личности (социально-философский анализ) [Текст] : монография / О. Г. Кривоконь. — Харьков : Факт, 2005. — 240 с.
4. Лозовий, В. О. Саморозвиток особистості у філософській рефлексії та соціальній практиці [Текст] : монографія / В. О. Лозовий, Л. М. Сідак. — Х. : Право, 2006. — 268 с.
5. Лященко, Л. Зміни соціокультурного середовища в Україні і значення емоційної зрілості молоді [Текст] / Л. Лященко, І. Лостовченко. — К. : Рідна школа, 2003. — С. 31—33.
6. Мануйлов, Е. Н. Критерии и уровни социальной активности курсантов высших военных учебных заведений [Текст] / Е. Н. Мануйлов // Актуальные проблемы комплексного подхода к воспитанию курсантов высших военных учебных заведений : учеб. пособие. — Х. : ХВВКИУРВ, 1984. — 44 с.
7. Мануйлов, Е. Н. Формирование нравственных потребностей и интересов вузовской молодежи как фактор повышения ее социальной активности [Текст] : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.01 : защита 18.01.85 / Е. Н. Мануйлов. ХГУ им. А. М. Горького; науч. рук. Е. Б. Мазева. — Х., 1985. — 195 с.
8. Плотников, П. В. Соціально-педагогічні основи соціалізації молоді [Текст] : монографія / П. В. Плотников. — Донецьк : ДонНУ, 2004. — 495 с.
9. Пруднікова, О. В. Людський вимір у сучасному концепті соціального прогресу (соціально-філософський аналіз) [Текст] : монографія / О. В. Пруднікова. — Х. : Право, 2008. — 168 с.
10. Проблеми розвитку суспільства: системний підхід [Текст] : матер. міжвуз. наук. конф. (м. Харків, 12—13 квіт. 2006 р.) / М-во освіти і науки України, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2006. — 268 с.
11. Образование, общество, культура [Текст] : монография / под общ. ред. В. Ф. Сухиной. — Х. : Изд-во НУА, 2006. — 251 с.

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТА В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ

Мануйлов Е. Н.

Осуществлен социально-философский анализ процесса формирования социальной активности студенческой молодежи. Рассмотрены критерии и уровни социальной активности личности студента в процессе обучения в вузе. Предложены основные направления учебно-воспитательной работы по формированию социальной активности студентов.

Ключевые слова: *социальная ориентация, социальная активность, формирование социальной активности, критерии социальной активности, уровни социальной активности.*

DEVELOPMENT OF STUDENTS' SOCIAL ACTIVITY WHILE STUDYING IN THE UNIVERSITY

Manuylov E. M.

The article deals with social and philosophical analysis of students' social activity development and considers the criteria and levels of student's social activity while studying in the university. The author suggests the main directions of educational work aimed at the development of students' social activity.

Key words: social orientation, social activity, social activity development, criteria of social activity, levels of social activity.

УДК 1: (13 + 130.2 + 130.3 + 341)

Л. М. Сідак, кандидат філософських наук, доцент

РУЙНАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ І КРИМІНОГЕННІ ЧИННИКИ

Розглянуто властивості особистості, готової до вчинення злочину. Визначено основні чинники, які сприяють формуванню злочинної особистості та криміналізації суспільства. Виявлено, що у своїй сукупності вони є виявами руйнації особистості (збіднення її буття). Розглянуто можливості запобігання подальшій криміналізації суспільства.

Ключові слова: руйнація особистості, злочинна особистість, криміногенні чинники.

Актуальність проблеми. Проблема злочинності в суспільстві ніколи не зникала і тому завжди турбувала науковців та громадськість. В останні десятиліття втрага колишніми громадянами СРСР звичного відчуття захищеності (нехай і відносної) від злочинних посягань, підсиленого загальним відчуттям невдоволеності власним буттям, переконливо довела, що злочинність здатна збільшувати свій вплив на суспільство аж до його тотальної криміналізації. Тому все гостріше постає питання про причини цього небезпечного суспільного явища і, зокрема, про духовні (антропологічні) чинники, що його викликають.

Зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Проблема мотивації злочинної діяльності і чинників формування злочинної особистості мусить постійно перебувати у полі зору кримінологічних досліджень. У зв'язку з цим філософське осмислення цієї проблеми повинно дати методологічне підґрунтя для кримінології. Суто філософський інтерес є не менш